

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een zeldzaam handschrift met luitmuziek

Anrooij, W. van; Hoftijzer, P.G.

Citation

Anrooij, W. van. (2023). Een zeldzaam handschrift met luitmuziek. In P. G. Hoftijzer (Ed.), *Tot publycque dienst der studie* (pp. 144-145). Hilversum: Verloren. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3704651>

Version: Corrected Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3704651>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

TOT PUBLIJCQUE DIENST DER STUDIE

Boeken uit de Bibliotheca Thysiana

EEN ZELDZAAM HANDSCHRIFT MET LUITMUZIEK

‘Luitboek van Thysius’, handschrift (Leiden ca. 1595, met latere aanvullingen), 2°. THYSIA 1666.

Johannes Thysius bezat diverse incunabelen, overwegend in het Latijn. Middeleeuwse handschriften daarentegen kwamen slechts sporadisch voor in zijn boekencollectie. Ook vroegmoderne manuscripten hadden niet zijn bijzondere belangstelling of het moest gaan om de stukken die deel uitmaken van het familiearchief. Een van de zeldzame manuscripten in zijn collectie, ontstaan vanaf ca. 1595 en daarna regelmatig aangevuld, is het ‘Luitboek van Thysius’. Het manuscript, dat voornamelijk stukken voor luit solo bevat, geldt in de musicologie als een topstuk, alleen al vanwege zijn omvang van 522 folia.

Het Luitboek is samengesteld door Adriaen Jorisz. Smout (1578/79-1646), die bij zijn dood een aanzienlijke bibliotheek naliet, waaronder 31 muziekboeken. Na een studie aan de Leidse Universiteit (1595-1600) en een mislukte carrière aan diezelfde instelling (1601/02) maakte hij naam als contrareformatorisch theoloog, filosoof en predikant. Hij publiceerde veelvuldig boeken en pamfletten, waarmee hij zich op den duur de spot van Joost van den Vondel op de hals haalde. Smouts fanatisme leidde ertoe dat hij in 1630 werd verbannen uit de stad Amsterdam omdat hij van mening was dat het stadsbestuur te tolerant was ten aanzien van de remonstranten.

Smout begon aan het Luitboek in zijn Leidse studententijd (1595-1600). Bij de samenstelling maakte hij gebruik van voorbedrukte bladen die voorzien waren van zevenlijnige balken. Hij koos voor een indeling in drieën: een afdeling met serieuze wereldlijke muziek, een afdeling geestelijke werken (vaak psalmen) en een met wereldlijke liederen en dansen. Nadat hij eerst op losse katernen had gewerkt, liet hij het geheel in het eerste kwart van de zeventiende eeuw inbinden, zodanig doorschoten met lege bladen dat hij het boek kon blijven aanvullen met nieuwe composities en alternatieve versies. Uiteindelijk zou het Luitboek 907 stukken omvatten, de grootste collectie in één band in Europa.

Codicologische en paleografische studie van het manuscript heeft uitgewezen dat de afdeling met populair repertoire (Nederlandse, Franse, Engelse liedjes en dansen) als eerste is ontstaan en wel in Smouts studententijd. Deze afdeling groeide aanvankelijk snel. Het is aan Smouts optekening van deze melodieën te danken dat we ons een voorstelling kunnen maken van hoe de muzikale volkscultuur in de Lage Landen rond 1600 geklonken heeft. Een van de populaire melodieën die hij

noteerde was die van het lied over de moord op de Hollandse graaf Floris v (1254-1296). Dit lied ontstond vermoedelijk in of kort na 1296 en verspreidde zich daarna mondeling. In de daarop volgende eeuwen ontstonden bewerkingen van de tekst die ook in handschrift circuleerden. De vroegste gedrukte uitgave van het lied verscheen in 1591 te Amsterdam, als bijlage bij de eerste editie van de *Rijmkroniek* die lang werd toegeschreven aan Melis Stoke. In 1600/04 verscheen een volgende uitgave, bij de Leidse drukker Jan Theunisz., in 1606 gevolgd door een Leidse rederijkersversie (een lied dat vermoedelijk rond 1600 was geschreven). Smout noteerde de melodie derhalve in een periode dat het lied maar liefst drie keer in druk verscheen in Leiden.

Na Smouts overlijden in 1646 werd het Luitboek aangekocht door een aangetrouwde oom van Johannes Thysius, de Leidse hoogleraar Constantijn L’Empereur (1591-1648), bij wie Thysius sedert 1630 tijdelijk en na de dood van zijn vader (Anthoni Thijs) in 1634 permanent inwoonde te Leiden. Constantijn L’Empereur was in 1628 getrouwd met Catharina Thijs, een zus van Thysius’ vader. Mogelijk wist Constantijn L’Empereur van het bestaan van het manuscript: zijn jongere broer, Theodosius L’Empereur (1593-1652), was in 1620 in het huwelijk getreden met Geertruyd Smout, een dochter van de samensteller van het Luitboek. Bovendien bezat l’Empereur in Amsterdam een huis op de Herengracht dat grensde aan het woonhuis van Smout. Toen Constantijn L’Empereur in 1648 overleed verwierf Thysius het Luitboek op de veiling van diens bibliotheek.

Thysius kon zelf vermoedelijk geen luit spelen, maar hij had wel de beschikking over een uitgebreide verzameling muziekinstrumenten. De luit liet hij bespelen door zijn vrienden. Het is goed voorstelbaar dat Thysius het Luitboek reeds ten huize van Constantijn L’Empereur leerde kennen en dat hij het daarom aankocht toen het in 1648 onder de hamer kwam. Op fol. 11 noteerde hij: ‘Johan Thijs wt d’auctie van Smoutius’, waarbij Constantijn L’Empereur als tussenschakel dus werd overgeslagen.

Wim van Anrooij

 Folium, met aan de onderzijde de melodie van het lied over de moord op de Hollandse graaf Floris v (fol. 342r).

*Hand an.
Fertig.*

Handwritten musical notation on five staves. The notation includes various notes, rests, and accidentals. Above the staves, there are handwritten letters 'B', 'B', 'B/B', and 'B'. The music is written in a single system across five staves.

*Hand an.
Fertig.*

Handwritten musical notation on three staves. The notation includes various notes, rests, and accidentals. Above the staves, there are handwritten letters 'B', 'B', 'B/B', and 'B'. The music is written in a single system across three staves.

Empty musical staves at the bottom of the page.

Dit is een boek waarin een kleine honderd boeken worden voorgesteld door evenzovele wetenschappers, afkomstig uit binnen- en buitenland en gespecialiseerd in de meest uiteenlopende disciplines. Ze maken deel uit van de veel omvangrijker collectie van de Bibliotheca Thysiana, gevestigd te Leiden, die in 1653 bij testament werd gesticht door Johannes Thysius (1622-1653). Thysius was een telg uit een welgestelde, protestantse familie afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, die aan het eind van de zestiende eeuw naar de Nederlandse Republiek was gevlucht. Tijdens zijn korte leven

slaagde hij erin een imposante boekencollectie bijeen te brengen, waarin alle belangrijke wetenschapsgebieden van zijn tijd vertegenwoordigd waren. In zijn testament gaf Thysius aan dat er een speciaal pand moest worden gebouwd waarin zijn bibliotheek zou worden ondergebracht, zodat de boeken beschikbaar zouden zijn *tot publijcque dienst der studie*. In dat gebouw op de hoek van het Rapenburg en de Groenhazengracht, ontworpen door de Leidse stadsarchitect Arent van 's-Gravesande, is de collectie nog altijd gehuisvest.

